

УДК 338.242:336

Н.Ю. Окренка, Л.А. Швайка

ОПТИМАЛЬНІ ЗАПАСИ – ПЕРЕДУМОВА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

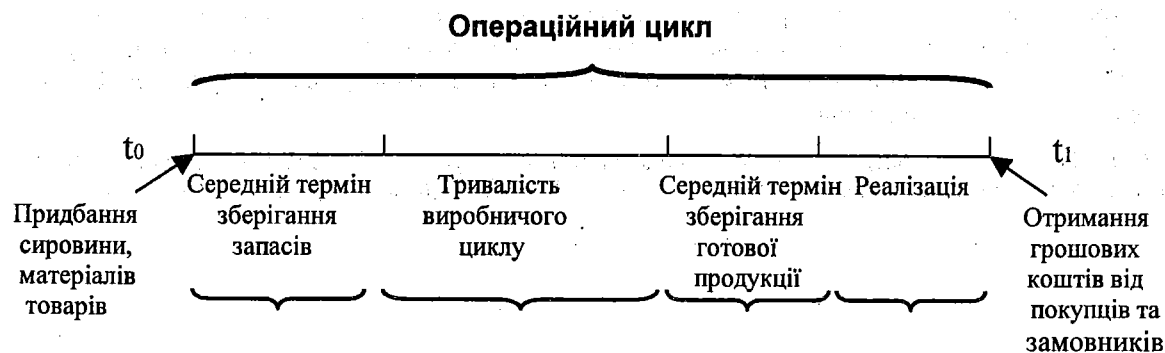
Розглядаються питання забезпечення фінансової стійкості підприємств за умови оптимальності оборотного капіталу, управління виробничими запасами.

Рассматриваются вопросы обеспечения финансовой устойчивости предприятий при условии оптимальности оборотного капитала, управления производственными запасами.

Фінансова стійкість підприємницьких структур, умови її збереження, виявлення факторів впливу на її стабільність – важливі питання господарської діяльності кожного суб'єкта господарювання. Інформація про фінансовий стан підприємства необхідна для: кредиторів і позичальників, яких цікавлять платоспроможність і ризик неповернення позичених коштів; власників підприємств, що піклуються про рентабельність капіталу; менеджерів і спеціалістів, відповідальних за ефективне використання ресурсів підприємства.

Однак, незважаючи на актуальність зазначених питань, вони мало висвітлені в сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Автори – фахівці з фінансового менеджменту, в основному, пропонують свої системи показників оцінки фінансового стану підприємства та його фінансової стійкості [1, 2, 4]. Ці системи різняться між собою кількістю пропонованих показників і точністю їх розрахунків. Запропоновані І.Т. Балабановим, І.О. Бланком й іншими авторами методики не містять рекомендацій щодо конкретних дій, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості і стабільності підприємницьких структур. Останнім часом з'являються публікації, присвячені забезпеченню стійкого розвитку підприємств в умовах нестабільного економічного середовища [3, 5]. Але й вони не пропонують конкретних шляхів поліпшення фінансової стійкості.

Як свідчить практика господарювання, фінансова стійкість підприємницької структури в значній мірі забезпечується оптимальною структурою власного оборотного капіталу – єдиною сукупною масою вартості, що обертається в процесі господарської діяльності підприємства у вигляді оборотних активів та оборотних інвестицій. Проведення аналізу й формування фінансової політики повинні полягати у визначенні обсягів кожного виду оборотних активів, джерел і форм їх фінансування. Згідно з національними положеннями бухгалтерського обліку, **оборотні активи** – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи дванадцяти місяців з дати балансу. У виробництві **операційним циклом** називають середній проміжок часу між придбанням матеріалів для виробництва та отриманням грошових коштів за реалізовану продукцію:

Іншими словами, операційний цикл – це середній проміжок часу, необхідний для перетворення грошових коштів у продукт підприємства, тобто час, потрібний для реалізації відомої формули

ГК—З—В—ГП—ГК,

де ГК – грошові кошти; З – запаси; В – виробництво; ГП – готова продукція.

У складі оборотного капіталу підприємства особливу роль відіграють запаси товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ). Придбання і зберігання ТМЦ – це певний господарський процес, який тісно пов'язаний з тривалим періодом замороження грошових коштів. Його сутність полягає у виконанні ряду дій, що спричиняють певні витрати і втрати підприємства, пов'язані з умовами оплати і періодичністю поставок, тенденції в області цін на придбання сировини, матеріалів, товарів; зі зберіганням запасів, їх складуванням, охороною, перевезенням, завантаженням, розвантаженням; втрати внаслідок кон'юнктурних змін, зумовлених номенклатурою та асортиментом продукції, тривалістю виробничого циклу, вимушеною взаємозамінністю матеріалів.

Як свідчать результати аналізу, на досліджуваних поліграфічних підприємствах Львівської області, виробничі запаси в складі оборотного капіталу займають значну частку (табл. 1). Зокрема, у Львівській обласній книжковій, Стрийській і Червоноградській міських друкарнях простежується чітка тенденція до їх зростання. Показники оборотності виробничих запасів, які ще називаються показниками ефективності, показують, скільки оборотів роблять виробничі запаси. У досліджуваних друкарнях (за винятком Миколаївської районної) спостерігається зниження оборотності виробничих запасів.

Таблиця 1

ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ В СТРУКТУРІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ ОБОРОТНІСТЬ

Підприємства та показники	Роки			
	1998	1999	2000	2001
Львівська обласна книжкова друкарня: виробничі запаси, % оборотність	21,1 13,6	21,2 11,8	33,0 6,3	42,1 5,5
Стрийська міська друкарня: виробничі запаси, % оборотність	20,1 11,8	13,9 17,8	17,7 13,2	25,2 9,8
Червоноградська міська друкарня: виробничі запаси, % оборотність	18,5 15,4	26,0 11,6	27,2 11,3	29,4 10,3
Миколаївська районна друкарня: виробничі запаси, % оборотність	38,0 8,9	53,9 8,9	62,3 9,4	36,2 18,9

Визначення оптимального рівня виробничих запасів і безпечного зниження вкладених грошових коштів у придбання і зберігання ТМЦ, підвищення їх оборотності – важливе питання підприємств видавничо-поліграфічного комплексу (ВПК).

Основними шляхами прискорення оборотності оборотних засобів є:
раціональне визначення запасу матеріалів відповідно до поточних виробничих потреб;
зменшення витрат, пов'язаних з придбанням ТМЦ, і пошук більш доступних цін;
ліквідація непотрібних, малоходових і надлишкових матеріалів;
скорочення витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції;
партнерство з надійними постачальниками;
зменшення строків реалізації друкованої продукції.

На поліграфічних підприємствах виробничі запаси в складі запасів займають чималу частину, особливо в друкарнях дрібносерійного типу виробництва (табл. 2).

Враховуючи, що виробничі запаси належать до групи низьколіквідних активів, скорочення їх величини до оптимального рівня дозволить: збільшити обігові кошти для більш раціонального використання; запобігати фізичному і моральному старінню ТМЦ; сприяти підвищенню фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2

ВЕЛИЧИНА І СТРУКТУРА ЗАПАСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ КНИЖКОВОЇ ДРУКАРНІ

Показники	2000 р.		2001 р.		Абсол. відхилення 2001 р. до 2000 р. (+,-)	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Виробничі запаси	66,7	85,3	95,0	94,8	+28,3	+9,5
Незавершене виробництво	–	–	–	–	–	–
Готова продукція	10,9	13,9	4,2	4,2	-6,7	-9,7
Товари	0,6	0,8	1,0	1,0	+0,4	+0,2
РАЗОМ	78,2	100,0	100,2	100,0	+22,0	–

В оцінці фінансової стійкості підприємницьких структур важливе місце займають показники ліквідності активів, які характеризують фінансові можливості кожної господарської одиниці з виплати заборгованості, платоспроможності, визначають міру покриття позичених коштів і ступінь ефективності використання активів, у тому числі запасів – можливості їх швидкого конвертування в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості.

При аналізі показників ліквідності Львівської обласної книжкової друкарні встановлено високий рівень показника загальної ліквідності (Кзаг.л.), що характеризує стан поточних активів підприємства (включаючи його запаси) і відображає забезпеченість оборотнимим активами для здійснення господарської діяльності та своєчасного погашення поточних зобов'язань за рахунок реалізації своїх поточних активів. У Львівській обласній книжковій друкарні Кзаг.л. у 2000 р. становив 3,7 і перевищив нормативне значення в 1,9 раза, у 2001 р. – 4,1, або у 2,1 раза більше проти нормативного значення. Хоча така тенденція зростання в динаміці цього показника є позитивним явищем. При визначенні показника абсолютної ліквідності (Кабс.л.), що відображає частку поточних зобов'язань, яка при необхідності може миттєво погаситися за рахунок грошових коштів, спостерігаємо цілком протилежну картину. У 2000 р. він склав 0,15, і в 2001 р. зменшився до 0,02, що свідчить про неплатоспроможність підприємства.

Результати досліджень підтверджують точку зору про неоднозначність оцінки високого рівня Кзаг.л. і зумовили встановлення безпосередніх причин збільшення цього показника. Додатково проведений аналіз виявив, що зростання показника загальної ліквідності на 33% залежало від величини виробничих запасів і на 55,4% від дебіторської заборгованості у 2000 р. і, відповідно, на 42,1 і 53,7% у 2001 р. Це наводить на думку про незадовільне управління запасами і присутність системи неплатежів.

Аналіз обсягів, динаміки і структури запасів на ряді поліграфічних підприємств показав, що управління ними здійснюється незадовільно. Як правило, вони формуються стихійно і дуже часто без врахування основних визначальних чинників. Отже, необхідно удосконалювати управління запасами з боку фахівців підприємницьких структур. У зв'язку з тим виникає потреба в знанні реальних цін на ТМЦ, в умінні орієнтуватися в умовах поставки і формах платежів, юридично грамотно укладати угоди на придбання матеріальних ресурсів.

Правильне та своєчасне управління запасами, аналіз вкладених коштів в оборотний капітал і витрат, пов'язаних із забезпеченням підприємства запасами, сприятимуть вивільненню цих обігових коштів, підвищенню показників ліквідності і платоспроможності підприємницьких структур ВПК.

Проведені авторами дослідження показали, що існує певний зв'язок між величиною виробничих запасів і фінансовою стійкістю; виробничі запаси посідають чільне місце в складі оборотного капіталу чотирьох досліджуваних поліграфічних підприємств; вони мають тенденцію до зростання, незважаючи на скорочення обсягів виробництва продукції та стабільність цін на ТМЦ; величини запасів на підприємствах формуються стихійно без врахування нормативних їх значень.

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? М., 1997. 2. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами. К., 1996. 3. Захарченко В.И., Запотоchnый И.В. Устойчивое развитие предприятия в нестабильной экономической среде // Фондовый рынок. 2001. №25. 4. Коласс Б.

Управление финансовой деятельностью предприятий. М., 1997. 5. Хліпальська В. Вплив оцінки вартості оборотного капіталу на фінансові результати підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. 2002. №6. С. 30–34.

УДК 338.32

Л.П. Стеців

СТИМУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Розглядається організаційна структура системи стимулювання ефективного використання виробничих потужностей та характеризуються основні принципи її побудови в умовах ринкової економіки.

Рассматривается организационная структура системы стимулирования эффективно-го использования производственных мощностей и характеризуются основные принципы ее построения в условиях рыночной экономики.

Система управління підприємствами в умовах ринку повинна бути спрямована на швидке освоєння і найповніше використання виробничих потужностей з метою реалізації своїх потенційних можливостей. У разі виникнення диспропорцій потрібно своєчасно проводити оцінку можливих відхилень, визначати межі регулювання виробничих потужностей у поточно-му періоді, методично обґрунтовувати зміни потужностей, сприяти матеріальній зацікавленості працівників підприємств в ефективному використанні наявного виробничого потенціалу.

Системі управління виробничими потужностями присвячена обмежена кількість наукових праць. Розробки багатьох учених-економістів з цього питання зводяться до проблеми поліпшення використання виробничих потужностей. Лише окремі дослідники пропонують більш системний підхід до управління потужностями. Так, Побурко Я., Стефанишин Г., Швець І. розглядають його в контексті поліпшення якості планування та забезпечення неперервного обліку зміни їх величини. Петрович Й. та Атаманчук Р. долучають до цього необхідність стимулювання ефективного використання виробничих потужностей.

В умовах конкурентного ринкового середовища механізм стимулювання ефективного використання виробничих потужностей підприємства повинен бути спрямований на зростання платоспроможного попиту на продукцію (роботи, послуги) та підвищення ефективності використання наявного високопродуктивного устаткування. Виходячи з цих завдань, повинна бути сформована організаційна структура системи стимулювання для окремих груп об'єктів стимулювання (див. рисунок).

Формування системи показників стимулювання поліпшення використання потужностей пов'язано з певними труднощами, які обумовлені визначенням кількості дійових оціночних показників. Велика кількість показників стимулювання робить систему нецілеспрямованою, знижує точність оцінки результатів виробництва та ускладнює організацію економічного стимулювання. Це пов'язано з неточним визначенням ступеня впливу кожного окремого показника на підсумкову оцінку, втратою наочності зв'язку системи преміювання з основними завданнями виробництва та результатами діяльності персоналу. Тому оптимальним варіантом для підприємства є формування системи стимулювання на основі декількох оціночних показників, які повинні всебічно охоплювати об'єкт стимулювання.

Вибір конкретних показників і умов преміювання – складний і відповідальний процес. Головна вимога полягає в тому, що як показники, так і умови преміювання мають оцінювати рівень виконання завдань виробництва. Принципово важливо, щоби показники й умови преміювання, які закладаються в преміальну систему, не суперечили один одному, а отже, щоб мотивуючий вплив на поліпшення окремих результатів діяльності одних не спричинив погіршення інших. Якщо ж суперечностей між двома показниками не уникнути, то мають бути передбачені певні умови, що дозволяють узгоджувати різноспрямовані інтереси.